

קרן אבי חי ישראל
תחום מחקר, הערכה ומדידה

מחקר הערכה לתכנית העמיתים של "קולות"

תקציר מנהלים

צוות המחקר:

ד"ר חגית הכהן וולף, ראש הצוות

חיה אמזלג-באהר

ליאורה פסקל

2007

תכנית העמיתים של קולות

ת ק צ י ר ד י ו ו ח ה ע ר כ ה מ ס כ מ

ד"ר חגית הכהן וולף

חיה אמזלג - באהר

הדיווח מציג את ממצאי ההערכה של "תכנית העמיתים", ספינת הדגל והתכנית המרכזית של בית המדרש ללימודי היהדות "קולות". בית-המדרש נוסד בשנת 1997, במטרה להשפיע על פניה של החברה בישראל. זאת, מתוך הבנה ששאלת זהותה היהודית של המדינה, מונחת ביסודן של הסוגיות המשמעותיות הרחבות ביותר המעסיקות כיום את מדינת ישראל. תכנית העמיתים להכשרת מנהיגות לומדת, מציעה מדי שנה מסגרת לימודית לעשרות אנשים מתחומי עניין ועשייה שונים ומגוונים (עסקים, משפטים, המגזר השלישי, אמנות, תקשורת, מדע, טכנולוגיה ועוד), מרביתם מגדירים עצמם כ"חילונים" ומיעוטם כ"דתיים". מסגרת הלימוד כוללת ערב לימוד אחת לשבועיים ושלושה סופי שבוע בשנה. הלימודים מתקיימים באזור המרכז. לאחר שנת הלימוד הראשונה ניתנת אפשרות להמשיך לשנה שניה. על-פי נתוני "קולות", מאז תחילת הפעלתה של התכנית לפני עשור, השתתפו בתכנית כ- 470 עמיתים, נשים וגברים, אשר התקבלו לתכנית לאחר מיון קפדני, הבוחן את יכולתם של העמיתים "להוביל שינוי ותיקון בחברה הישראלית, להעמיק בלימוד, להביא מעולמם האישי והמקצועי ולחבר בין חלומם כישראלים למקורות היהדות".

הערכת התכנית

ההערכה הוזמנה על ידי קרן אבי חי, התומכת ב"קולות" מייסודה של תכנית העמיתים. להערכה שתי פונקציות מקבילות: (1) **פונקציה מסכמת**, המתמקדת בהערכה של השגת מטרותיה של התכנית, וכן בבחינת תוצרי לוואי נוספים שלה. במסגרת פונקציה זאת גם הונחה תשתית מחקרית להערכת האפקטיביות של ההשתתפות בתכנית העמיתים בעתיד; (2) **פונקציה מעצבת**, המתמקדת במתן מידע על פעילות התכנית, הנחוץ למקבלי החלטות בקרן אבי חי וב"קולות". פונקציה זו של ההערכה מהווה מהלך משלים לתהליך התכנון האסטרטגי המתנהל בחודשים האחרונים ב"קולות", ונועד להתוות את המדיניות של הארגון בעתיד.

גישת ההערכה התבססה על שילוב של גישת המחקר הנרטיבי-ביוגרפי ושל גישת ההערכה המערכתית (Comprehensive Evaluation). לאור מורכבותן של שאלות ההערכה ומורכבותו של השדה הנחקר, התבססה שיטת ההערכה על שילוב בין שיטה איכותנית (qualitative) ושיטה כמותנית (quantitative).

השאלות המרכזיות שהוצבו להערכת תכנית העמיתים מתייחסות למודל הפעולה המונח ביסודה של תכנית העמיתים, למידת ההלימה בין התפישות של בעלי העניין השונים את התכנית, מטרותיה ותרומותיה, התאמת פרופיל עמיתי התכנית למטרותיה, מניעים להצטרפות לתכנית, מקומה ומשמעותה של התכנית בחיי העמיתים, תרומות דיפרנציאליות של מרכיבי התכנית, המידה בה קיימים ביטויים של ההשתתפות בתכנית בחיי העמיתים הבוגרים, מבחינה אישית, משפחתית, מקצועית וחברתית, הגורמים המקדמים והגורמים המעכבים את השגת המטרות של תכנית העמיתים.

ממצאי ההערכה מתבססים על נתונים שנאספו באמצעות כלי הערכה שונים, ממגוון מקורות מידע: בניית מאגר מידע על כל בוגרי קולות (עליו השיבו 416 בוגרים המהווים כ-80% מכלל הבוגרים), אשר סייע לעמוד על מאפייני מדגם המשיבים ומידת ייצוגו את כלל הבוגרים (באמצעות משלוח טפסים לעדכון פרטים לכל בוגרי התכנית), ראיונות עם גורמי מפתח בקרן אבי חי וב"קולות" (צוות ומנחים), ראיונות עומק עם בוגרי תכנית העמיתים (15), ראיונות עם משלימי תפקיד של העמיתים (המינוח המקובל בספרות הפסיכולוגית לאנשים בעלי תפקידים שונים, במערך התפקידים בו פועל האדם שבמוקד, במקרה זה בוגר התכנית שרואיין לצורך ההערכה. מרבית משלימי התפקיד מתוך ה-7 שרואיינו הם ממקומות העבודה של הבוגרים), שאלונים שהועברו לבוגרי התכנית (בסה"כ 171, המהווים 38% מכלל הבוגרים), ושאלונים שהועברו לעמיתי התכנית בשנה א' כיום (בסה"כ 80, המהווים כ-80% מכלל הלומדים בשנה א' בתכנית בתחילת תשס"ח).

ייחודה של תכנית העמיתים בעיני בעלי העניין השונים נעוץ בקשר ההדוק הקיים בין הלימוד למעשה (ברמה ההצהרתית וברמה המעשית), באוריינטציה החברתית, ברמת הלומדים וברמת המנחים. בעוד שצוות התכנית מדגיש את אופי הנושאים בהם עוסקים בתכנית כנושאים מהותיים וקיומיים עבור החברה הישראלית ותרגומם למציאות היומיומית, תפיסת העמיתים מדגישה יותר את סוגי המקורות הנלמדים (קלאסיים), כייחודה של התכנית.

"לימוד המביא לידי מעשה" הוצב עם היווסדה של התכנית כאבן היסוד שלה, וכמאפיין המייחד אותה ומבדיל אותה מתכניות לימוד של בתי מדרש אחרים להתחדשות יהודית. במשך כל שנות קיומה של התכנית מתנהל בקולות שיח לגבי משמעותו של עקרון זה, של מרכיבו ושל היחס ביניהם. אולם, בעוד שתפיסת העבר גרסה שהלימוד יוביל למעשה (יחס סיבתית), הרי שכיום, היחס המוגדר בין הלימוד והמעשה הוא מעין יחסי הפריה הדדית. במילים אחרות, הלימוד מרחיב ומעמיק את המשמעויות שמייחסים העושים למעשה ואף יוצק בו משמעויות חדשות, ואילו המעשה מרחיב את יריעת הלימוד ומבהיר את הרלוונטיות של המקורות היהודיים לחיי היומיום, האישיים, המשפחתיים והציבוריים.

בעוד שמושג ה"לימוד" הוא ברור יחסית, וקיימת הסכמה נרחבת בקרב צוות "קולות" לגבי אופי המקורות היהודיים עליהם מתבססים בלימוד, הרי שלמושג ה"מעשה" מיוחסים משמעויות ופירושים רבים כרימון. העמדה בה מחזיקים מרבית בעלי העניין היא שהלימוד בקולות צריך להוביל (במידה בינונית-רבה) לעשייה חברתית / קהילתית / ציבורית כלשהי. זאת בניגוד, לעמדה לפיה הלימוד בתכנית העמיתים הוא לימוד לשם לימוד ותו לא.

לשינויים אלה בתפיסת הקשר שבין לימוד ומעשה, אשר משתקפים גם בניסוח המחודש של המטרות של קולות, שנעשה במשך השנה האחרונה במסגרת התכנון האסטרטגי, השלכות

מעשיות. למשל, שינוי בקריטריונים המנחים את תהליכי המיון של עמיתים לתכנית (בחירת משתתפים בעלי אוריינטציה חברתית בולטת, שאינם דווקא מוכרים או בעלי השפעה על מעגל גדול של אנשים); ציפיה להפעלת תכניות ו/או פרויקטים קהילתיים וחברתיים ביוזמת בוגרי התכנית (למשל, "שבר ותיקון", פעילות תרבותית-חברתית באשדוד ובשדרות).

פרופיל העמיתים ופוטנציאל ההשפעה שלהם

היסוד השלישי במשולש היסודות המונחים ביסודה של תכנית העמיתים, בנוסף ללימוד ולמעשה הוא אוכלוסיית היעד של התכנית. תכנית העמיתים שמה את יתרה על שכבה מובילה מבחינה כלכלית ותרבותית בחברה הישראלית. זאת, הן בשל ההשפעה הפוטנציאלית שיש להם על מעגלים רחבים בחברה והן בשל התפיסה שהיותם מובילים מחייבת אותם ליטול אחריות חברתית ותרבותית לעתיד החברה והמדינה, ולקחת חלק פעיל (ואף מוביל) בשיח המיועד להביא לפעולה ולתיקון ברמות השונות של החברה הישראלית.

הנתונים המבוססים על מאגר הבוגרים (הכולל 416 בוגרים) מלמדים כי העמיתים עוסקים בתחומי עניין ועשייה שונים ומגוונים, הבולטים ביניהם: ניהול (50.8%), משפטים (17.4%), מחקר והוראה (12.6%), רפואה וטיפול (8.5%).

למעלה משליש מהבוגרים עובדים במגזר הציבורי והממשלתי, כחמישית במגזר העסקי-פרטי כשכירים, חמישית הם עצמאים, כעשירית בתחום ההייטק והיתר במגזר השלישי – עמותות ומלכ"רים. כמחצית הם בעלי תואר שני, כרבע בעלי תואר ראשון, והיתר מתחלקים בין בעלי תואר שלישי והשכלה על-תיכונית.

לפי נתוני מאגר המידע שנבנה בסיוע צוות קולות במסגרת ההערכה הנוכחית, מתחלקת אוכלוסיית העמיתים של התכנית במשך שנות קיומה באופן כמעט שווה בין גברים לנשים (בניגוד למגמה ההולכת ומתרחבת של דומיננטיות נשית בבתי מדרש אחרים), מרביתם ילידי הארץ ונשואים. כשני שלישים מהעמיתים הם בוגרי מערכת החינוך הממלכתית וכחמישית הם בוגרי מערכת החינוך הדתית. למעלה ממחצית ממשיבי מאגר המידע, שנאסף על הבוגרים, מגדירים עצמם כחילונים/ חופשיים, כרבע מגדירים עצמם כמסורתיים וכעשירית כדתיים. שליש מהבוגרים היו בגילאי 39-30 בעת השתתפותם בתכנית, למעלה משליש מהבוגרים היו בגילאי 40-49 ו-25% היו בני 50 ומעלה. למעלה ממחצית מהמשיבים גרים באזור המרכז, כחמישית גרים באזור ירושלים, ואחוזים בודדים מתגוררים באזור השרון, באזור השפלה הפנימית ובאזור חיפה.

ממבט ראשון נראה שהמניעים העיקריים של המצטרפים לתכנית הם אינטלקטואליים בעיקרם - להרחיב ולהעמיק ידיעות ביהדות ובתרבות יהודית, לעסוק בלימוד וחשיבה עם קבוצת אנשים איכותית ולפתח ולבסס את המרכיב היהודי בזהות שלהם. אולם, ניתוח מפורט יותר עשוי להצביע על כך שיתכן כי מאחורי הסקרנות האינטלקטואלית קיים צורך בהתחברות מחדש לשורשים המשפחתיים ולזהות היהודית, שלעמיתים לא תמיד נוח להודות בקיומו. הממצאים מראים שההצטרפות לתכנית היוותה חלק מתהליך שהעמיתים כבר היו בעיצומו, של חקירת זהות, עיסוק בשאלות על החיים, עניין ברוחניות, או חשיפה ליהדות מחוץ לישראל. עבור חלק מהעמיתים נובעת חקירת הזהות מתוך קונפליקט בעל עוצמות רגשיות חזקות עם היהדות, והרצון לפתור אותו. בנוסף, מנחי התכנית מציינים את חינוך הילדים והצורך להתמודד עימם מבחינה ערכית כאחד המניעים העיקריים להצטרפות לתכנית. מניעים נוספים הקיימים אצל חלק

מהעמיתים הם הרצון במפגש עם אנשים שונים והרצון בשיח "אחר" עם העולם היהודי שאינו מתייחס לשיח המקובל והדיכוטומי בחברה הישראלית של "דתיות"-"חילונית".
העמדה הפלורליסטית של התכנית כלפי תרבות יהודית נמצא כשיקול המשפיע ביותר על העדפתם את תכנית העמיתים על פני חלופות אחרות. בנוסף, צוינו גם השיקולים של מגוון המשתתפים מבחינת רקע ותפיסת עולם, החיבור בין תכנית מהמסורת היהודית עם סוגיות רלוונטיות לימינו.

ביטויי התכנית בחיי העמיתים

במסגרת ההערכה נבחנה השאלה על ביטויים של התכנית בחיי העמיתים, במעגלים שונים – אישיים, משפחתיים, מקצועיים וחברתיים. בהקשר זה חשוב להזכיר כי אין בידינו מידע על עמיתי התכנית לפני השתתפותם בתכנית. לפיכך, מתבסס עיקר המענה על שאלת ההשפעות של התכנית על דיווחיהם העצמיים של הבוגרים, מתוך נקודת מבט רטרוספקטיבית. מרבית הבוגרים מעידים על כך, שבד בבד עם המשך רציף של אורח חייהם הרגיל, חלו שינויים בתפיסות, ברגשות ואף בהתנהגויות שלהם במעגלי החיים השונים. הממצאים מצביעים על כך שעיקר השינויים, הקוגניטיביים והרגשיים שעוברים העמיתים מתרחש ככל הנראה בשנה הראשונה ללימוד בתכנית. לא נמצאו הבדלים משמעותיים בתפיסות של כאלה שלמדו שנה אחת לבין אלו שלמדו שנתיים ויותר. נראה שהמשך הלימודים הוא פועל יוצא של השפעת התכנית ואחד הביטויים שלה בחיי העמיתים הוא – עלייה בסקרנות, בעניין וברצון ללמוד עוד ולהעמיק במקורות יהודיים, מתוך מציאת רלוונטיות בהם לחיים האישיים והמקצועיים שלהם.

הממצאים מראים כי תפיסות הבוגרים את השינויים שחלו בחייהם מתייחסות ל**ארבעה** סוגי שינויים עיקריים: השינוי הגדול ביותר חל ביחסם של העמיתים לטקסטים יהודיים ותפיסתם את הקשר שלהם לחייהם. השינוי השני בגודלו הוא השינוי בדעתם של העמיתים לגבי יחסו של הציבור כלפי פעילויות בתחום התרבות היהודית. נראה כי לאחר שהשתכנעו בצורך בפעילויות בתחום התרבות היהודית, סבורים בוגרי התכנית שיחסו של הציבור הכללי דומה לשלהם. יתכן שתפיסה זו מעידה, יותר מכל, על כברת הדרך (ואולי אף "חציית קו") שעשו מבחינת התפיסות והעמדות כלפי התרבות היהודית בעקבות התכנית.

שינוי גדול למדי חל בקרב העמיתים לפי דיווחם מבחינת תחושת הקשר שלהם ליהדות, ומבחינת משמעותה ומקומה של היהדות בחייהם. השינוי הרביעי בגודלו ובינוני במידתו הוא השינוי במקומם של תכנים וערכים יהודיים שנלמדו בתכנית בחייהם של בוגרי התכנית. יתכן שממצא זה משקף אי בטחון או התלבטות לגבי המקום בו ממלאים תכנים אלה בחיים בפועל.

מרבית הבוגרים סבורים שהלימוד מהדהד בחייהם עד היום במידה רבה וכי למדו בתכנית דברים חדשים שלא ידעו קודם. מרביתם מציינים שלתכנית יש ביטוי כלשהו בחייהם. מדיווחי הבוגרים שהשיבו לשאלונים עולה שהביטויים השכיחים ביותר של "מעשה" בחייהם הם בעיקר באמצעות ביטוי ערכים ועקרונות יהודיים ובהתנהגויות יומיומיות, במעגלי החיים שלהם, (בעיקר במעגל האישי-משפחתי) ובעבודה. ביטויי המעשה מתקיימים הרבה פחות בצורה של ייזום פרויקטים והקמת מסגרות למיניהן.

הביטויים במישור הקוגניטיבי הם למשל במודעות שלא היתה קודם לכן ללוח השנה העברי, שימוש במושגים וביטויים מהעולם היהודי ("מחלוקת לשם שמיים", "בשורות טובות" "אונאת דברים" ועוד), המשך של לימוד יהדות במסגרות שונות, העשרת נקודות המבט על סוגיות בהם עוסקים ביומיום, מבחינה מקצועית או אישית, ועוד).

הביטויים במישור הרגשי הם למשל בתחושת קרבה גדולה יותר לדורות קודמים במשפחה, עליה בסקרנות להכיר וללמוד על עוד היבטים במסורת היהודית, הטקסטים והמקורות הופכים ליותר משמעותיים ומרגשים את העמיתים במפגש עימם, נכונות לפגוש יהודים מ"סוגים" שונים ותחושת קרבה אליהם, ועוד.

הביטויים במישור ההתנהגותי נעים מהתנדבות בקרב אוכלוסיות מוחלשות ועד הליכה להצגות העוסקות ביהדות, שמיעת הרצאות בנושאי יהדות, קריאת ספרים שקודם לא היו בתחום העניין של העמיתים, בחירה בהמשך לימודים פורמליים בתחום היהדות, לימוד עצמאי של מקורות יהודיים קלאסיים מעת לעת, הליכה לבית הכנסת במועדים מיוחדים ועוד.

מקומה של תכנית העמיתים בחיי בוגריה הוא מרכזי ביותר לדבריהם, במבט לאחור. הדימויים השכיחים ביותר של התכנית בעיני העמיתים הם בעיקר כ"מקום שמחבר ליהדות ולתרבות היהודית בצורה המתאימה לכל אחד", "משאב לימילוי מצברים" רוחני" ו"מקום לפסק זמן ועזרה לשם חשיבה". התכנית נתפסת על ידי רבים מהם כמתנה שניתנה להם באמצע החיים, מקום מפגש עם אנשים מגוונים ודיון בנושאים ייחודיים, מקום ללימוד המקורות ולקבלת "בעלות תרבותית" עליהם; השתתפות במפעל שמייצר אלטרנטיבה תרבותית / זהותית חדשה בישראל; מקור השראה ומוטיבציה להמשך פעילות בתחום והזדמנות לחשיבה.

למעלה ממחצית הבוגרים שהשיבו לשאלונים תופסים את **תהליך הלימוד בתכנית כקוגניטיבי-אינטלקטואלי בעיקרו**. מיעוט תופס את התהליך כרגשי בעיקרו, ופחות מכך כחברתי בעיקרו. לדעת המנחים מורכב תהליך זה ממספר רבדים, ביניהם: עליה בתחושת נוחות עם המקורות היהודים, הרחבת התובנות והרעיונות העולים מהטקסטים, תחושה של פיצוח סוד, פענוח הנסתר, ביטול ההדרה מהמקורות והתחברות לשורשים, הזדהות עם האנשים מאחורי הטקסטים, הפחתת חרדה וציניות ועליה בתקווה לשינוי בחיים האישיים.

מרבית הבוגרים שהשיבו לשאלונים ממליצים לבני משפחתם, חבריהם ועמיתיהם לעבודה להשתתף בה. הם מדווחים **שציפיותיהם מהתכנית נענו במידה רבה או רבה מאד**, בעיקר מבחינת החשיפה וההיכרות עם טקסטים ומקורות יהודים, והעמקה בהם. כשליש מהמשיבים ציינו ציפיות שלא נענו בתכנית, המתמקדות בעיקר בקשר לא מספק בעיניהם בין הלימוד לבין עשייה כלשהי, והיעדר מחויבות משמעותית (של חברי הקבוצה ו/או של ארגון קולות) לעשייה.

ממצאי ההערכה משקפים את תפיסתם של רבים מהעמיתים, לפיה **מנחה הקבוצה הוא מרכיב מרכזי וחשוב ביותר** בחוויה הכוללת שעברו בתכנית העמיתים. שני המאפיינים של המנחים הנתפסים כחשובים ביותר בעיני בוגרי התכנית שהשיבו לשאלונים הם פתיחות וגמישות מחשבתית של המנחה והיותו מאתגר מבחינה אינטלקטואלית. שלשה גורמים נמצאו משפיעים על

התפיסות של **מאפייני "המנחה הטובה"**, העשויים להעיד על כך שהעמיתים זקוקים למנחה המשלב בין סיפוק צרכיהם האינטלקטואליים לבין סיפוק צרכיהם הרגשיים: (1) המנחה כמוביל הלימוד הקבוצתי מבחינה אינטלקטואלית, (2) המנחה כמסייע לחקירת זהות ו- (3) המנחה כיוצר קשר אישי עם העמיתים. הראיונות עם בוגרי התכנית מלמדים שמה שהופך לעיתים קרובות את המנחה לדמות דומיננטית ומשמעותית עבור הלומדים בתכנית הוא השילוב והמיזוג בין מאפיינים שונים, ביניהם: תלמיד חכם, היקף ידע רחב ויכולת אינטלקטואלית, מתלבט באמת, קשוב, בעל אומץ לדון בנושאים רגישים, בעל כריזמה ונוכחות מרשימה. כמו כן, הצביעו המרואיינים על הקשר האישי הקרוב שנוצר בינם לבין מנחה הקבוצה, מעבר למפגשים הפורמליים של קבוצת הלימוד, כתורם ומשמעותי ביותר עבורם.

תפקידו של המנחה בתכנית כולל מרכיבים שונים שעליו למלא בעת ובעונה אחת, ביניהם: תיווך הטקסטים והתכנים והעומד מאחוריהם לעמיתים, השריית בטחון בלימוד ומתן לגיטימציה לקולות השונים, סיוע ללומדים להגיע לתובנות אישיות דרך התורה, יצירת אווירת לימוד רצינית והובלת התהליך הקבוצתי וקישור בינו לבין התכנים הנלמדים. מורכבות זו באה לידי ביטוי בפועל במציאות בשלל סגנונות הנחיה, המושפעים הן מאישיותו של המנחה, הן מהרקע האישי שלו והן מתפיסתו את תפקיד ההנחיה.

בעלי העניין השונים אפיינו את סגנונות ההנחיה השונים באמצעות מספר פרמטרים המפורטים בדיווח. נמצא כי לסגנונו של המנחה (ובעיקר לדגש על התהליך שעובר הלומד לעומת הדגש על לימוד התוכן) יש השפעה על התפיסות של המשיבים לגבי חלק ממאפייני המנחה הטובה.

בחינת **השפעתם של מרכיבים וגורמים שונים על הצלחתה של התכנית** והשגת מטרותיה מצביעה על מספר גורמי מפתח: המנחים מהווים אחת מנקודות החוזק המרכזיות (ואולי החשובה שבהן, לדעת רבים מהבוגרים) ומקורות המשיכה העיקריים של התכנית. עם זאת, להערכת המנחה על ידי העמיתים ולמקומו המרכזי של המנחה עלולים להיות מחירים, ארגוניים ואחרים, עליהם הצבענו בפירוט רב בדיווח, ושניתן לצמצם למשל על ידי הגבלת הלימוד עם אותו מנחה מסוים לשנה אחת בלבד (למשל, ראיית המקורות דרך עדשה מצומצמת מדי, תחושת ביטול עצמי מול דמותו הנערצת של המנחה ועוד).

הסמינרים בסופי שבוע והלימוד בקבוצה, נתפסים אף הם כמשמעותיים להצלחת התכנית במידה ניכרת על ידי הבוגרים; כך גם תדירות המפגשים שנמצאה מתאימה לצרכיהם ויכולתם של בוגרי התכנית, מתן האפשרות להמשך לימודים מעבר לשנה הראשונה וכן מסגרות לימודי ההמשך לבוגרי התכנית (הנחוצים להרחבת הידע, להעמקה ולהפנמה של הלימוד והחוויה הרגשית המלווה אותו, כמו גם לתרגומו לפסים מעשיים בחיי היומיום).

הלימוד עם בן-זוג, עשוי להעמיק את החוויה האישית והזוגית, ועשוי להוות תשתית לביטויים נוספים של ההשתתפות בתכנית במעגל המשפחתי והחברתי של העמיתים. עם זאת, נמצא כי לגורם זה עשויה להיות גם השפעה מעכבת (מבחינת הסבורים שללימוד צריכה להיות השפעה מעבר להעשרה ולרכישת ידע חדש), על ידי יציקת נופך אינטלקטואלי יותר, ופחות חווייתית-זהותית לחוויית הלימוד.

אתגרים והמלצות

האתגרים הנצבים היום לפתחה של תכנית העמיתים הם רבים, ביניהם: תחרות גבוהה על הייחוד והאיכות של "קולות" מול ארגונים אחרים להתחדשות יהודית, הפיכת המסרים המורכבים של הארגון למובנים ורלוונטיים עבור אוכלוסיות היעד שלו, הפחתת הנוגדנים הקיימים בקרב חלקים נרחבים בחברה הישראלית ל"לימוד תורה", קושי במציאת מנחים מתאימים, תחרות על זמנם של העמיתים והבוגרים, בעיקר לאחר סיום התכנית ועוד.

על מנת להתמודד בהצלחה עם אתגרים אלה ולחזק את התמצצעות הארגון, על המובילים את תכנית העמיתים ואת קולות לתת את הדעת במחשבה ובמעשה על ההיבטים הבאים: **היבטים הנוגעים לפן הלימודי-תכני** (יצירת תכנית לימודים גרעינית - "תכנית ליבה", מתפתחת ומתרחבת למשך מספר שנים, ויחד עם זאת מאפשרת דרגות חופש וגמישות למנחים ולעמיתים); **היבטים הנוגעים למרכיב ההנחיה בתכנית** (הגדרת והסדרת קשרי מנחים-ארגון, הכשרת המנחים הנוכחיים להנחיה תהליכית-דינמית והכשרת מנחים חדשים המשתייכים לאוכלוסיית היעד של התכנית); **היבטים הנוגעים לאוכלוסיות היעד של התכנית** (הגדרה מחודשת ומרחיבה של אוכלוסיות יעד נוספות והגעה אליהן באמצעות יצירת קהילות לומדים חדשות, התייחסות משמעותית למעגל המשפחתי של העמיתים בנוסף לבני הזוג); **היבטים המתייחסים לקשרים עם בוגרי התכנית** (הכנת העמיתים לקראת סיום התכנית במהלך השנה השניה, פיתוח מנגנונים לשמירת קשר רצופה עם העמיתים והפעלתם, הצבת תכנית מגובשת ומפורטת לארגון וייזום של פרויקטים ופעילויות על ידי בוגרי התכנית ובשיתופם); **והיבטים ארגוניים ובין ארגוניים** (יצירת שיתופי פעולה בין ארגוניים בין "קולות" ותכנית העמיתים לבין ארגונים בתחומי חברה וקהילה כגון, החברה למתנ"סים, רשויות מקומיות, משטרה וכיו"ב), בחינה מחודשת של מדיניות התשלום של התכנית).

במסגרת ההערכה הנוכחית ביקשנו לשפוך אור על תכנית העמיתים של "קולות". כפי שעולה מממצאי ההערכה תכנית זו ייחודית בנוף הקיים של בתי המדרש הפלורליסטיים בישראל, מבחינת אוכלוסיית היעד שלה, תהליכי המיון שעוברים המועמדים לתכנית, רמת ואיכות המנחים, החיבור בין לימוד ומעשה על פרשנויותיו המגוונות והקשר בין הבוגרים לארגון לאחר סיום התכנית. למרות ייחוד זה של תכנית העמיתים, נראה כי חלק ממסקנות הערכה זאת עשוי ללמד על התחום כולו, מבחינת משמעות התהליך עבור הלומדים (לא רק מבחינה אינטלקטואלית אלא גם מבחינה רגשית-זהותית), מבחינת הרצון לערב את בני המשפחה בתהליך, ועוד, מבחינת הצורך לחבר את הלימוד למעשה ועוד.

נראה כי המורכבות המאפיינת את התכנית מבחינת קולות ותווים, המנוגדים לעיתים זה לזה במשמעותם ובהשלכותיהם, מציבה אתגר לא פשוט ומיוחד במינו למובילי התכנית. יש לקוות שצוות "קולות" ישכיל לגלות בסימפוזיה מרובת הצלילים, בעזרת השראה, חזון והרבה עבודה קשה, את התרגומים והנתיבים המתאימים למימוש המטרות והאתגרים שהוצבו לה.